

УДК 34.01:347.9

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ
ПРИ ВИРІШЕННІ СПОРІВ****Тетяна ПОПОВИЧ**кандидат юридичних наук, старший
дослідник, учений секретарНауково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)<https://orcid.org/0000-0003-2292-4530>

Наукова думка у сфері стандартизації формувалася на основі радянських наукових праць, що виходили з основної мети стандартизації – забезпечення технічної складової народного господарства. Після здобуття Україною незалежності і до цього часу мета стандартизації трансформувалася та розширилася до безпеки не лише товарів (послуг), але й людини, довкілля, суспільства, держави.

Юридична сфера традиційно була представлена науковими працями, спрямованими на правове регулювання процесів управління стандартизацією та суміжними видами діяльності. Доволі часто юристи акцентують увагу на правових засадах управління, особливостях застосування стандартизації як діяльності в окремих галузях господарської чи управлінської сфери, а також ставлять питання особливостей та процедур застосування різних видів відповідальності у сфері стандартизації. Окремі вчені досліджували сутність, зміст та значення окремих нормативно-технічних документів стандартизації, а також нову сферу – технічне регулювання. У той же час комплексного дослідження сутності, значення та правового забезпечення стандартизації для потреб ринку як національного, регіонального, так і глобального рівня не проводилося до цього часу. Так само не йдеться про вплив та можливості актів стандартизації (стандартів, регламентів тощо) у

UDC 34.01:347.9

**EUROPEAN EXPERIENCE
OF APPLYING STANDARDS
IN RESOLVING DISPUTES****Popovych, Tetiana G.**Candidate of Legal Sciences, Senior
Researcher, Academic SecretaryAcademician F.H. Burchak Scientific Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine (Kyiv)

Scientific opinion in the field of standardization was formed on the basis of Soviet scientific works based on the main goal of standardization - ensuring the technical component of the national economy. After Ukraine gained independence and until now, the goal of standardization has transformed and expanded to the safety of not only goods (services), but also people, the environment, society, and the state.

The legal sphere has traditionally been represented by scientific works aimed at the legal regulation of standardization management processes and related activities. Quite often, lawyers emphasize the legal principles of management, the peculiarities of the application of standardization as an activity in certain branches of the economic or managerial sphere, and also raise questions about the peculiarities and procedures of the application of various types of responsibility in the field of standardization. Individual scientists investigated the essence, content and meaning of individual regulatory and technical standardization documents, as well as a new field – technical regulation. At the same time, a comprehensive study of the essence, meaning and legal support of standardization for the needs of the market at the national, regional, and global level has not been conducted until now. It is also not about the impact and possibilities of standardization acts (standards, regulations, etc.) in

царині вирішення спорів.

Нині вдосконалення регулювання господарської діяльності на основі міжнародних та регіональних вимог стандартизації є найвагомим. Відповідно до принципу, який називається «новий підхід», певні директиви ЄС встановлюють основні вимоги, які мають бути детально описані в цих європейських стандартах. Такі стандарти також називають «гармонізованими стандартами». Користувачі «гармонізованого» стандарту можуть вважати, що вони відповідають основним вимогам відповідної директиви («презумпція відповідності»). Європейська стандартизація регулюється основними правилами, викладеними в Регламенті ЄС 1025/2012, який набув чинності в 2013 році. Відповідно до Регламенту основна увага приділяється прозорості та участі всіх зацікавлених сторін, особливо малих і середніх підприємств (МСП). Представники інтересів споживачів, захисту навколишнього середовища та інтересів працівників.

Висновок. Виходячи з європейської директиви «нового підходу» маємо змогу визначити, що у країнах ЄС при вирішенні спорів стандарти відіграють значну роль при вирішенні питання про: 1) відповідальність за продукцію; 2) визначення, чи є продукт дефектним чи ні; 3) способи доведення, що товар відповідає звичайним вимогам; 4) визначення вини та розподілу збитків; 5) відповідальність без вини; 6) стандарт як «достатній доказ»; 7) «презумпцію відповідності».

Ключові слова: презумпція відповідності, відповідальність, способи доказування, принцип, товар, послуга, спори, доказ, достатність

Наукова думка у сфері стандартизації формувалася на основі радянських наукових праць, що виходили з основної мети стандартизації – забезпечення технічної складової народного господарства. Після здобуття Україною незалежності і до цього часу мета стандартизації трансформувалася та розширилася до безпеки не лише товарів (послуг), але й людини, довкілля, суспільства, держави. У той же час власне технічний напрям стандартизації нікуди не зникав та є широким полем для здійснення пошукових робіт. Такими прикладами є наукові праці (в основному – дисертаційні дослідження), що проводилися щодо: 1) технічних характеристик товарів (послуг), об'єктів, їх частин, складових; 2) процесу

the field of dispute resolution.

Currently, the improvement of regulation of economic activity on the basis of international and regional standardization requirements is the most important. In line with the so-called "new approach" principle, certain EU directives establish basic requirements that must be detailed in these European standards. Such standards are also called "harmonized standards". Users of a "harmonised" standard can assume that they meet the essential requirements of the relevant directive ("presumption of conformity"). European standardization is governed by the basic rules laid down in EU Regulation 1025/2012, which entered into force in 2013. According to the Regulation, the main focus is on transparency and participation of all stakeholders, especially small and medium-sized enterprises (SMEs). representatives of consumer interests, environmental protection and employee interests.

Conclusion. Based on the European directive of the "new approach", we can determine that in the EU countries, standards play a significant role in resolving disputes in resolving the issue of: 1) liability for products; 2) determining whether the product is defective or not; 3) methods of proving that the goods meet the usual requirements; 4) determination of fault and distribution of damages; 5) responsibility without fault; 6) the standard as "sufficient evidence"; 7) "presumption of conformity".

Keywords: presumption of conformity, responsibility, methods of proof, principle, product, service, disputes, proof, sufficiency

виробництва чи здійснення окремих видів господарської діяльності: 3) визначення критеріїв оцінки та метрології; 4) суміжних проблем.

Паралельно наукові засади стандартизації розвивали економісти та управлінці, оскільки саме вони формували та розвивали господарську діяльність підприємств, саме вони поставили питання конкурентоспроможності товарів і послуг. З суто економічних інтересів (отримання прибутку) розвивалися також наукові засади підвищення якості товарів та послуг. Першим напрямом можна вважати стандартизацію підготовки та діяльності персоналу (людського ресурсу). Другим напрямом є стандартизація у сфері ресурсної бази (у тому числі, обігу грошей). Третім напрямом є стандартизація регуляторної політики. Четвертим напрямом можна визначити якість товарів та послуг, захист прав споживачів.

Одним із аспектів, що мав забезпечити економічну складову господарської діяльності та дисциплінувати суб'єктів такої діяльності, стала юридична відповідальність. Науковці почали вести мову про адміністративну, кримінальну та договірну відповідальність суб'єктів господарської діяльності у сфері невиконання вимог стандартизації. З подальшим розвитком юридичної наукової думки постало питання про впровадження попереджувальних, роз'яснювальних та інших запобіжних заходів у сфері стандартизації, що дозволяло б суб'єкту господарської діяльності мати певну свободу дій, але з можливістю застосування санкцій у разі порушення юридичних норм. Разом з тим юристи активно досліджують проблеми організаційно-правових засад стандартизації чи її окремих складових:

Після прийняття Закону України «Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» у 2005 році та змін до нього у вигляді нового Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» у 2015 році науковці часто звертаються до питань правового регулювання (забезпечення) технічних регламентів та/чи технічного регулювання окремих видів господарської діяльності:

Найбільш значущими та знаковими є роботи Д. І. Сакоян (Сакоян, 2011) та І. А. Гамбург (Гамбург, 2014). Д. І. Сакоян розглядає національну стандартизацію як складову частину державної економічної політики, що діє завдяки взаємодії технічних та юридичних засобів та має на меті впровадження передових технологій. Позитивним є сприйняття стандартизації (у законодавчому полі) не як складової частини технічного регулювання, а у вигляді унікальної сфери суспільної діяльності. У той же час автор веде мову лише про окрему сферу господарської діяльності – промисловість, не торкаючись питань застосування (впровадження) стандартизації у всіх сферах господарської діяльності та її можливостей для регулювання широкого кола господарських правовідносин. І. А. Гамбург визначає стандартизацію лише як один із засобів технічного регулювання. Одночасно автор зазначає, що технічне регулювання включає лише частину стандартизації (обов'язкову стандартизацію), оцінку відповідності, що є формою доказування. Така позиція засновується на законодавстві України, оскільки на цьому рівні регулювання вже виокремлено сфери стандартизації, технічного регулювання та оцінки відповідності, тобто, відповідно до цих положень, стандартизація не охоплюється технічним регулюванням.

У цілому можна дійти висновку, що наукова думка про стандартизацію, її зміст та перспективи розвитку пройшла довгий шлях та має свій прояв у технічних, економічних та правових галузях. Технічні наукові розробки були першоосновою, вели мову спочатку про суто уніфікаційні та класифікаційні властивості (завдання) стандартизації, але надалі відбувся перетин цих досліджень з економічними та правовими проблемами. Вчені-економісти зазвичай говорили про стандартизацію як засіб регулювання економіки, як упорядковуючий (уніфікуючий) фактор в процесах управління, але в умовах адаптації ринку України до глобальних ринків йдеться також застосування стандартизації як засобу регулювання господарської діяльності (її окремих видів) та про вдосконалення правової бази підприємництва з допомогою стандартизації для підвищення відповідності суб'єктів господарювання світовим вимогам. Юридична сфера традиційно була представлена науковими працями, спрямованими на правове регулювання процесів управління стандартизацією та суміжними видами діяльності. Доволі часто юристи акцентують увагу на правових засадах

управління, особливостях застосування стандартизації як діяльності в окремих галузях господарської чи управлінської сфери, а також ставлять питання особливостей та процедур застосування різних видів відповідальності у сфері стандартизації. Окремі вчені досліджували сутність, зміст та значення окремих нормативно-технічних документів стандартизації, а також нову сферу – технічне регулювання. У той же час комплексного дослідження сутності, значення та правового забезпечення стандартизації для потреб ринку як національного, регіонального, так і глобального рівня не проводилося до цього часу. Так само не йдеться про вплив та можливості актів стандартизації (стандартів, регламентів тощо) у царині вирішення спорів.

Керуючись філософським принципом всезагального взаємозв'язку, пропонується наукове дослідження, що позбавлене однобічності у вивченні об'єкта, а також враховує усі суттєві (значущі) аспекти та зв'язки питань господарської діяльності, що розглядається через призму стандартизації, її значення для цієї діяльності та її впливу на правовідносини, що породжує така діяльність. Використання цього принципу дозволяє уникнути в процесі аналізу та наданні висновків таких крайнощів, як софістика, що ґрунтується на висвітлюванні окремих властивостей предмета дослідження, та еклетика, що ґрунтується на об'єднанні багатьох різнорідних, внутрішньо не пов'язаних між собою характеристик предмета. Саме тому основним предметом дослідження у цій роботі є господарська діяльність та забезпечення її впорядкування з допомогою стандартизації, а також питання удосконалення предмета дослідження шляхом задоволення потреб суб'єктів господарської діяльності, що виникають при глобалізаційних процесах. Нині вдосконалення регулювання господарської діяльності на основі міжнародних та регіональних вимог стандартизації є найвагомішим. У країнах ЄС говорять про наявність технічних бар'єрів у торгівлі, але вирішують ці проблеми з допомогою засобів стандартизації. За Новим підходом та супутніми директивами (наприклад, EN 45020:2004, Standardization and related activities – General vocabulary (ISO/IEC Guide 2:1996; EN 45020:1998)) існують поняття «standardization», «regulation» та «technical regulation».

Пропонується розуміння, що стандартизація походить від соціального регулювання, породжує норми технічного, організаційного чи іншого впорядковуючого характеру, які можуть переходити (перетворюватися) в норми права. У той же час технічне регулювання є похідним із правового регулювання (частини соціального регулювання) та породжує технічні регламенти, що є нормативно-правовими актами – частиною національного законодавства України, у тому числі господарського. Стандартизація як діяльність створює вимоги (норми), що можуть набувати різних форм (закріплюватися у різних видах документів: від стандартів підприємства до норм законодавства). Інша грань стандартизації – це перехід від розуміння її як процесу до більш широкого – діяльності. Процес передбачає статичність (пасивність) стандартизації, а діяльність – це активність (динаміка).

Сучасна система стандартизації, що функціонує на міжнародному рівні та застосовується в окремих країнах, засновується на основній меті ведення господарської діяльності: досягнення економічних і соціальних результатів при виготовленні та/чи реалізації продукції, виконанні робіт та/чи наданні послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Дослідження організаційно-правових засад стандартизації в окремих країнах Європи показало, що засновуючись на міжнародних та європейських нормах, переважна більшість країн однаково розуміють стандартизацію як одно- чи багатостадійну діяльність. У більшості країн наголошують також на наявності статичної та динамічної стадії стандартизації. Аналіз принципів стандартизації у країнах Європи дозволив дійти висновку, що основними є забезпечення торгівлі, усунення технічних бар'єрів та гарантування безпеки у різних її проявах. Одночасно слід зазначити, що поняття технічного регулювання як виду діяльності у Європі немає. Україна сьогодні є членом СОТ та знаходиться на шляху до вступу в ЄС, а тому повинна зосередитися на зміні принципів засад функціонування стандартизації: застосування стандартів міжнародних організацій замість старої «гостівської» системи; широке застосування принципу добровільності в технічній сфері, але

жорстке застосування обов'язковості у безпековій; уніфікація понятійно-змістовного апарату національного законодавства.

Європейські стандарти допомагають формувати європейський внутрішній ринок. Вони деталізують європейське технічне законодавство, а в деяких випадках навіть допомагають реалізувати європейську політику. Для досягнення останнього Європейська комісія та секретаріат Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) видають запити, які називаються «мандатами», до європейських організацій стандартизації (ЕСО) щодо розробки та прийняття європейських стандартів на підтримку європейської політики та законодавства. З метою забезпечення більшої прозорості в європейській стандартизації та своєчасного виявлення та запобігання технічним бар'єрам у торгівлі члени CEN систематично обмінюються інформацією щодо нових проектів національних стандартів. Це викладено в «Директиві 98/34/ЄС Європейського парламенту та Ради, що встановлює процедуру надання інформації у сфері технічних регламентів і стандартів і правил щодо послуг інформаційного суспільства» від 22 червня 1998 року. Повідомлення реєструється централізовано Центром управління CEN, а «Щомісячний реєстр сповіщень» (служба INFOPRO (INFORmation PROCEDURE)) розповсюджується англійською мовою членам CEN та Європейській комісії. Існує обов'язок інформувати та публікувати всі поточні повідомлення про нові національні проекти стандартизації, ініційовані органами стандартизації в Європі.

Відповідно до цього принципу, який називається «новий підхід», певні директиви ЄС встановлюють основні вимоги, які мають бути детально описані в цих європейських стандартах. Такі стандарти також називають «гармонізованими стандартами». Користувачі «гармонізованого» стандарту можуть вважати, що вони відповідають основним вимогам відповідної директиви («презумпція відповідності»). Європейська стандартизація регулюється основними правилами, викладеними в Регламенті ЄС 1025/2012, який набув чинності в 2013 році. Відповідно до Регламенту основна увага приділяється прозорості та участі всіх зацікавлених сторін, особливо малих і середніх підприємств (МСП). Представники інтересів споживачів, захисту навколишнього середовища та інтересів працівників.

В Європі розуміють, що стандарти допомагають полегшити законодавче навантаження на державу: законодавці можуть зосередитися на загальних питаннях і цілях захисту, посиляючись на стандарти для технічних деталей. Як інструмент дерегуляції стандарти приносять користь не лише приватному сектору та споживачам, але й звільняють державу від відповідальності за розробку детальних технічних вимог. Вони також захищають громадян від надто жорстких законів. У своїх законах держава посиляється на стандарти щодо технічних деталей, необхідних для дотримання основних вимог. Тобто на національному рівні в Європі закони встановлюють правову базу та встановлюють цілі захисту, тоді як консенсусні стандарти детально описують засоби досягнення цих цілей. Стандарти відображають сучасний рівень, оскільки вони регулярно переглядаються експертами для адаптації до нових розробок - у середньому цей перегляд відбувається щонайменше кожні п'ять років. Таким чином, технічне регулювання делегується тим, хто найбільше підходить: експертам з галузі та іншим групам зацікавлених сторін, а стандартизація робить значний внесок у таку бажану дерегуляцію.

Кожен може використовувати стандарти, а їх використання є добровільним. Вони стають обов'язковими, лише якщо на них посиляються в контрактах, законах чи нормативних актах. Вони також корисні у спорах про відповідальність: як загальновизнані технологічні правила. Крім того стандарти полегшують демонстрацію дотримання найкращих практик. На відміну від законів, стандарти не є юридично обов'язковими. Їх використання стає обов'язковим лише тоді, коли це передбачено законодавством або договором. Однак, навіть якщо стандарти прямо не вказані в договорі (угоді) чи законі, вони часто використовуються для вирішення юридичних спорів, особливо у випадках відповідальності за продукцію. Суди в країнах ЄС використовують стандарти, щоб допомогти вирішити, чи дотримувався виробник визнаних правил технології і, таким чином, проявив «належну обачність». Таким чином, стандарти забезпечують юридичну визначеність щодо відповідальності.

Стандарти можуть допомогти визначити, чи є продукт «безвідмовним». Технічні стандарти відіграють особливу роль у комерційному праві, оскільки суди можуть використовувати їх, щоб допомогти визначити, чи є продукт дефектним чи ні. Стандарти, написані нейтральними експертами, описують, що потрібно, щоб зробити продукт «безвідмовним». Традиційно суди в країнах ЄС вважають стандарти визнаними технологічними правилами, вони часто припускають, що продукт був виготовлений з належною ретельністю, якщо він відповідає відповідним стандартам. Однак якщо використання стандарту не є обов'язковим, невідповідність не обов'язково означає, що продукт є дефектним. Зрештою, продукція може бути виготовлена з належною обережністю навіть там, де стандарти не були застосовані, коли їх використання є добровільним. У таких випадках продавець або виробник повинен знайти інший спосіб довести, що товар відповідає звичайним вимогам. Якщо це неможливо зробити, то європейський покупець може заявити про законні гарантійні права. Ці права включають усунення дефекту, доставку безвідмовного продукту або компенсацію будь-яких збитків, спричинених відсутністю гарантованих характеристик.

У судових спорах стандарти можна використовувати як міру визначення вини та розподілу збитків. Наприклад, у німецькому законодавстві про делікти виробники несуть відповідальність за пошкодження майна та особисті збитки, спричинені дефектами їхньої продукції. Тому суди можуть використовувати стандарти, щоб визначити, чи є продукт несправним і чи виробник несе відповідальність за збитки. У законодавстві Німеччини особливо ретельно йдеться про відповідальність за товар. Якщо продукт несправний і спричинив тілесні ушкодження або пошкодження товару, то виробник товару несе юридичну відповідальність та здійснює компенсацію. Ця позадоговірна відповідальність застосовується, коли будь-хто використовує продукт і зазнає збитків. У таких випадках технічні стандарти відіграють важливу роль у визначенні будь-яких несправностей продукту. Йдеться також про відповідальність без вини (сувора відповідальність). Якщо неякісний продукт завдає шкоди або спричиняє тілесні ушкодження, то згідно з деліктним законодавством виробник несе відповідальність, якщо він винен і не може довести, що це не недбале невиконання обов'язків. Однією з переваг для виробників, які використовують стандарти, є те, що вони можуть довести, що вони відповідають загально визнаним правилам технології, оскільки вони дотримуються відповідних стандартів. Тоді суддя може прийняти використання стандартів як «достатній доказ» того, що виробник проявив «належну обачність» при створенні продукту.

Ми маємо також розуміти, що стандарти не написані для широкого читача, а тому будь-хто, хто використовує стандарти, повинен мати достатньо технічних знань, щоб нести розумну відповідальність за свої дії. Так само при тлумаченні стандартів у судах мають бути запрошені спеціалісти для надання фахової консультації особисто чи у формі експертного висновку.

Висновок. Виходячи з європейської директиви «нового підходу» маємо змогу визначити, що у країнах ЄС при вирішенні спорів стандарти відіграють значну роль при вирішенні питання про: 1) відповідальність за продукцію; 2) визначення, чи є продукт дефектним чи ні; 3) способи доведення, що товар відповідає звичайним вимогам; 4) визначення вини та розподілу збитків; 5) відповідальність без вини; 6) стандарт як «достатній доказ»; 7) «презумпцію відповідності».

Посилання:

Гамбург І. А. (2014) Правове забезпечення технічного регулювання у сфері господарювання. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. 24 с.

Сакоян Д. І. (2011) Правове регулювання стан-дартизації в промисловості. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. 20 с.

Статтю було подано	25.12.2022	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	27.12.2022	The article was revised
Статтю було прийнято	30.12.2022	The article was accepted